

Kwalitatief: dat zegt te weinig!

Harrie Jansen

Op de eerste plaats mijn waardering voor de moeite die liefst vijf lezers hebben genomen om te reageren op mijn korte essay; twee al in nummer 35 en nu nog eens drie. Zoals vaak zijn de collega's het meer eens met waar ik vóór ben (specificeer!) dan met mijn analyse – die vindt minder steun.

Ik probeer zoveel mogelijk van de kritische opmerkingen te beantwoorden en waargenomen misverstanden op te helderen. Om met het laatste te beginnen: ik was niet bij de oprichters van *KWALON*, zoals Harry van den Berg denkt, maar dat scheelt niet heel veel. Ik begon in 1997 bij *KWALON 6* als boekenredacteur.

Een algemene kritiek betreft het geldigheidsbereik van mijn stellingname tegen de methodologische eenheidspretentie die ik verbonden zie met een humanistische ideologie. Paul ten Have (*KWALON 35*) ziet het kamp van de humanistisch 'bevlogenen' vooral in de VS rond Denzin en *Qualitative Inquiry*, maar bijvoorbeeld niet bij Silverman en hij vraagt zich af waar het in Nederland te vinden zou zijn. Jeanine Evers herkent voor Nederland geen exclusieve claim van humanisten op kwalitatieve methodologie. Wat *KWALON* betreft, wijzen zowel Paul ten Have als Jeanine Evers op de rubriek *Stromingen* als bewijs voor de openheid. Mijn vraag is echter wat die stromingen verbindt, methodisch gezien. Tineke Abma (*KWALON 35*) ziet de polarisatie tussen kwalitatief en kwantitatief als een belemmering, zowel voor de eigen ontwikkeling als voor samenwerking met anderen. Zij roept op tot het hanteren van andere demarcatielijnen 'om discussie vlot te trekken' en geeft voorbeelden waar diepte-interviews en een focusgroep inzicht opleveren in de omgevingsfactoren die relevant zijn voor de werking van de geëvalueerde interventie. In een ander project bleek het raadsel van de stijgende bezettingsgraad van separeerkamers gemakkelijk te kunnen worden opgelost via een gesprek met de betrokken werknemers over de cijfers. Tineke Abma doet geen voorstel voor andere demarcatielijnen – misschien moeten die er ook helemaal niet komen.

Harry van den Berg zet zijn verhooganalytische ervaring in voor een veelzijdige kijk op de tweedeling 'kwantitatief' versus 'kwalitatief', de daarmee verbonden constructie van groepsidentiteiten en de *paradigmatisering* van het onderscheid. Dit laatste is de kern van het probleem in zijn analyse. Daar was ik het al mee eens: de verbinding van kwalitatief/kwantitatief met wetenschapstheoretische posities is niet methodologisch, maar ideologisch. In mijn verhaal over de kwalitatieve survey benadruk ik steeds de sterke methodologische overeenkomst met de statistische survey. En voor de methodologische onderscheiding heb ik weinig aan de termen 'kwalitatief' en 'kwantitatief'; inmiddels gebruik ik de term 'diversiteitsanalyse' (of voor de afwisseling 'verscheidenheidsanalyse'). En het zou daarom ook beter zijn om de kwalitatieve survey diversiteitssurvey te noemen. En de 'kwantitatieve' pool had ik al gespecificeerd als statistische survey. Die doet geen diversiteitsanalyse, maar numerieke verdelingsanalyse.

Harry van den Berg besluit met de stelling dat de etiketten niet belangrijk zijn, maar hoe je ermee omgaat. Dat mag zo zijn, maar het is ook wel van enig belang om te weten wat er in die flessen zit met die verschillende etiketten en daar waren ze toch ook voor bedoeld?

Harry van den Berg en Edward Groenland proberen nog eens duidelijk te maken waar het nu *eigenlijk* om gaat. Respectievelijk onderzoek naar (*discursieve*) *connecties versus co-occurrences*, of eenvoudig *snappen* versus *tellen*. Daar zit wat in, maar ik begin me af te vragen of er wel iets is waar ‘het’ om gaat. Misschien blijkt wel dat de zon schijnt als we de paraplu wegdoen! En wordt het tijd om lekker in de zon te gaan zitten!

Jeanine Evers verwijst naar de toenemende populariteit van *mixed methods* in de onderzoekspraktijk – waar zij zelf ook goede ervaring mee heeft. Beide verwijzingen zijn terecht, maar ik maak toch een kanttekening. *Mixed methods* gaat vrijwel altijd over de combinatie (of vergelijking van resultaten) van gestandaardiseerde (‘kwantitatieve’) interviews met open (‘kwalitatieve’) interviews of focusgroepen. Dergelijke combinaties van methoden zijn in de traditie van de gevalsstudies, de kern van het sociologische onderzoek, altijd vanzelfsprekend geweest. Ze kunnen nu alleen als iets nieuws worden voorgesteld omdat die traditie vergeten lijkt te zijn (zie de opmerking van Harry van den Berg over de Chicago-school). Wellicht heeft dit mede te maken met het feit dat kwalitatief vooral ook op hogescholen erg populair geworden is.

Jeanine Evers voert verder aan dat zij voor de bundel *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde* die zij redigeerde, aan de auteurs gevraagd heeft om hun werk te typeren. Heel goed, en geen kwaad woord over dit prachtige boek, maar wat voegt de term ‘kwalitatief’ toe aan ‘interviewen’, anders dan dat het gaat om *open* of wellicht nog beter: *exploratieve* interviewvormen? Want het *cognitieve interview* en het *focused interview* (wel genoemd) worden niet behandeld, maar de *focusgroep* weer wel – wat toch eigenlijk geen interview is – dacht ik. Helemaal niet erg, dit laatste, maar het zegt iets over de selectie en die had wellicht beter kunnen worden verwoord in de titel. Dat geldt voor veel boeken met ‘kwalitatief’ in de titel. En nogmaals, dat neem ik vooral waar bij boeken die zich beperken tot exploratieve dataverzameling en/of inductieve analyse van persoonlijke betekenisverlening, zoals het *Basisboek kwalitatief onderzoek* van Baarda, De Goede en Teunissen (2005), *Analyseren in kwalitatief onderzoek* van Boeije (2005) en *Kwalitatieve analyse* van Wester en Peters (2004). Het didactisch sterke *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* van Mortelmans (2007) maakt zijn titel beter waar door per fase van de empirische cyclus aandacht te geven aan diversiteit in werkwijzen en perspectieven, maar aangekomen bij de analyse is er weer niets anders dan de constant vergelijkende methode: fragmenteren en (achtereenvolgens open, axiaal en selectief) coderen. Ik denk dat er meer onder de zon is als het om analyse van ongestructureerd materiaal gaat. In elk geval lijkt me dat er in conversatieanalyse, vertooganalyse en narratieve analyse heel andere en onderling zeer verschillende dingen gebeuren, maar analyse betekent hier ook eerder onderzoek dan ordenen en verbanden leggen!

Bij boeken over de gevalsstudie, vertooganalyse, gespreksanalyse of etnografie zie ik nooit 'kwalitatief onderzoek' of 'kwalitatieve analyse' in de titel, en logisch, want die categorie is volstrekt overbodig voor de aanduiding van wat zij doen. De titel 'kwalitatief' zie ik wel bij boeken die alleen over gefundeerde theorie en constante vergelijking gaan, en heel vaak inhoudelijk op het terrein van welzijn en zorg werken. Dat lijkt verdacht veel op het kapen van de term 'kwalitatief' voor een onderzoeksveld, een stroming (!). Misschien is dat niet tegen te houden, maar zouden we ons dan niet moeten bezinnen op onze eigen naam?

Literatuur

- Baarda, B., de Goede, M. & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroeze.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom.
- Creswell, J. (1998). *Qualitative Inquiry and research design. Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Wester, F. & Peters, V. (2004). *Kwalitatieve analyse, uitgangspunten en procedures*. Bussum: Coutinho.